TARİHİ ESERLERİN AB HUKUKU VE ULUSLARARASI HUKUK YÖNÜNDEN KORUNMASI

Dr. Özge Akın MENGENLİ*

Giriş

Tarihi eserler, gerek ulusal, gerek bölgesel, gerekse uluslararası hukukta kültürel objeler başlığı altında korunmaktadır. Menşe devletler, uğruna bir dünya pazarının kurulduğu kültürel objelerin kaynakları olan devletlerdir. Kültürel objeler menşe devletlerden ayrıldıkları zaman ise, "pazar devletlere" götürülürler. Doğal olarak, birçok devlet kültürel objelerin hem ithalatçısı hem de ihracatçısıdır. Ancak, ticaret, ihracat kontrolleri ile engellemeye uğrarsa, bu dengeyi nadiren sağlayacaktır. Bu nedenle, mevcut dünya koşullarında, İtalya, Türkiye, Yunanistan gibi devletler kültürel mülkiyetin yoğun bir net ihracatçısı iken, İsviçre, İngiltere, Japonya, Fransa ve ABD esaslı birer net ithalatçılarıdır.[1] Dolayısıyla, Türkiye gibi kültürel zenginlikleri olan menşe devletler, taşınabilir tarihi eserlerin kar amacıyla yasa dışı dolaşımının mağduru olmuşlardır.

Kültürel varlıkların mülkiyeti devlete aittir. Bu nedenle, birçok menşe devlet, uygulamada kültürel objelerin ihracatını yasaklayan veya oldukça sınırlayan kanunlara sahip bulunmaktadır. Bu korumacı kanunların ana amacı, kültürel objelerin ulusal topraklardan ayrılmasının önüne geçmektir. Bu tür kanunlar, kültürel varlık ticaretine karşı çıkmaktadır.[2] Ancak, kültürel varlıkların yasa dışı ticareti ile ilgili sorun evrenseldir ve bir devletin tek başına çözemeyeceği kadar karmaşık bir yapı arz etmektedir.

Her ne kadar tarihte daha önceki örnekler görülse de, kültürel varlıkların uluslararası ticaretini sınırlayan kanunlar ancak 20'nci yüzyılda menşe devletler tarafından yaygın olarak kabul edilmiş ve uluslararası ve bölgesel düzenlemelerin hazırlanması 1950'lere kadar başlamamıştır. Uluslararası düzenlemeler Birleşmiş Milletler çatısı altında başlatılırken, bölgesel düzenlemeler ise o zamanki Avrupa Ekonomik Topluluğu çatısı altında öngörülmüştür.

---

* *Ankara Barosu Üyesi ve Atılım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Görevlisi.*

1 John Henry Merryman, "Cultural Property, International Trade and Human Rights", **Cardozo Arts & Entertainment**, C. 19, 2001, s. 51-67, s. 51; Sue J. Park, "The Cultural Property Regime in Italy: An Industrialized Source Nation's Difficulties in Retaining and Recovering its Antiquities", **University of Pennsylvania Journal of International Economic Law**, C. 23, S. 4, 2002, s. 931-954, s. 932-935-938.

2 Merryman, **op.cit.**, 2001, s. 51.

CamScanner ile tarandı

I. Avrupa Birliği'ndeki Düzenlemeler

1. Antlaşma Hükümleri

Eski Avrupa Topluluğu (AT) Antlaşması[3] Madde 151,[4] taraflar arasındaki kültürel işbirliği hakkındaki genel bir hüküm olup, Üye Devletlerin "ortak kültürel mirası"na belirsiz bir atıfta bulunmuştur. AB hukuku, Madde 151 ile, AB'nin kültürel mirası koruma ve aynı zamanda Üye Devletlerdeki kültür ayrılığına saygı gösterme konusundaki ilgisini gösterir. Bu hüküm haricinde, eski AT Antlaşması Madde 30,[5] Antlaşma'da sanat eserlerinin dolaşımı ile açıkça ilgili tek hüküm olarak düzenlenmiştir. Zira, AB hukuku iç pazarla tutarlı olarak serbest dolaşımı da korumaya çalışır. Burada dikkat edilmesi gereken iki husus bulunmaktadır. Madde 30, eski AT Antlaşması'nın "Malların Serbest Dolaşımı" adlı Birinci Başlığı'nın "Üye Devletler Arasındaki Miktar Kısıtlamalarının Yasaklanması" adlı İkinci Faslı'nda yer almaktadır. Ayrıca, 28'nci ve 29'ncu maddeler,[6] hem ithalat hem ihracat üzerindeki miktar kısıtlamaları ile eş etkili tüm önlemlerin yasaklanmasını öngören iki genel kural belirtmiştir.[7] Bu bağlamda, Madde 30'un yukarıdaki genel kurallar ile ilkeler karşısında bir istisna hükmü olduğu tamamen açıktır. Zira, Madde 30'a göre, *"Madde 28 ve 29 hükümleri ... sanatsal, tarihî*

---

3 Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran Antlaşma, ilk olarak 25 Mart 1957'de Roma'da imzalanıp 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girdikten sonra, 17 Şubat 1986'da imzalanan ve 1 Temmuz 1987'de yürürlüğe giren Avrupa Tek Senedi ile ve 7 Şubat 1992'de Maastricht'te imzalanan ve 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği (AB) Antlaşması ile değişikliğe uğramıştır. AB Antlaşması, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ismini Avrupa Topluluğu (AT) olarak değiştirmiştir. Söz konusu AT Antlaşması, 2 Ekim 1997'de imzalanan ve 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile ve 26 Şubat 2001'de imzalanan ve 1 Şubat 2003'te yürürlüğe giren Nice Antlaşması ile değişikliğe uğramıştır. 13 Aralık 2007'de imzalanan ve 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ise AT Antlaşması'nın ismini AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma olarak değiştirmiştir. Bu nedenle, AT Antlaşması artık eski AT Antlaşması olarak anılmaktadır.

4 Söz konusu hüküm, şu anda AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma Konsolide Metin madde 167'de yer almaktadır.

5 Bu hüküm ilk defa Roma Antlaşması'nın 36 ncı maddesi olarak yer almış olup, Amsterdam Antlaşması'nın 30'ncu maddesi olarak harfi harfine aktarılmıştır. Nice Antlaşması, söz konusu maddeye herhangi bir değişiklik getirmemiştir. Hüküm, şu anda AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma Konsolide Metin madde 36'da yer almaktadır.

6 Bu hükümler, şu anda AB'nin İşleyişine İlişkin Antlaşma Konsolide Metin madde 34'te ve madde 35'te yer almaktadır.

7 Manlio Frigo, "Cultural property v. cultural heritage: A 'battle of concepts' in international law?", **International Review of the Red Cross**, C. 86. S. 854, 2004, s. 367-378, s. 370-371; Sofia Chatzidi, "British Policy versus Greek Policy for Regulating the Illegal Trade of Antiquities: Convergence or Divergence?", **Greek Politics Specialist** Group Working Papers, S. 2, 2009, (http://www.gpsg.org.uk/docs/GPSG_Working_ Paper_02.pdf), 07.03.2011, s. 1-22, s. 4.

CamScanner ile tarandı

veya arkeolojik değeri olan ulusal servetlerin korunması nedenlerinin haklı kıldığı ithalat, ihracat ya da transit yasaklamalarına veya sınırlamalarına engel olmaz."

Eski Madde 30, sanatsal, tarihi veya arkeolojik değere sahip ulusal servetlerin korunması gerekçesiyle haklı gösterilen ihracat üzerindeki ulusal sınırlandırmalara veya yasaklamalara engel olmayarak, malların serbest dolaşımına uygulanacak normal kuralların istisnasını oluşturan bir kuraldır. Dolayısıyla, söz konusu hüküm dar şekilde ve Antlaşma'nın normatif düzenini ve Antlaşma'dan kaynaklanan yükümlülükler ile Üye Devletlerin yetkileri arasındaki dengeyi ihlal etmeksizin yorumlanacaktır.[8]

Topluluğun dayandığı gümrük birliği ve malların serbest dolaşımı hakkındaki eski Madde 23'te düzenlenen genel ilke ile malların serbest dolaşımı önündeki engellerin kaldırılması amacını açıkça belirten yukarıdaki 28'nci ve 29'ncu maddeler göz önünde tutulduğunda, Madde 30 ile öngörülen istisnalar sadece ithal, ihraç ve transit mallar üzerindeki sınırlamaları haklı göstermektedir. Şüphesiz, Antlaşma'nın amacı ve hedefi ışığında, ulusal yasaklamaların veya sınırlamaların "ulusal miras" tanımı altına giren fakat "ulusal servetler" adlı daha sınırlayıcı kavram altına girmeyen mal sınıflarına genişletilmesi yeterince haklı olmayacaktır.[9] Bu anlamda, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı, kültürel objelerin ekonomik bir bakış açısıyla değerlendirilebildiği ve ticarete konu yapılabildiği sürece, Antlaşma'nın 28'nci, 29'ncu ve 30'ncu maddeleri çerçevesinde öngörülen mal olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla, Divan'a göre bu mallar, ortak pazarı düzenleyen kurallara tabi olmalı ve istisnalar, sadece Antlaşma çerçevesinde öngörülenler olmalıdır.[10]

Topluluk, bu yaklaşımı Avrupa düzeyinde kültürel malın korunmasını güçlendirmek için kabul edilen kurallarda da teyit etmiştir. Hem Bakanlar Konseyi tarafından 1992'de kabul edilen, bir Üye Devlet'ten diğer bir Üye Devlet'e kültürel malların ihracatı hakkındaki (AET) 3911/92 sayılı Tüzük,[11] hem de bir Üye Devlet'in ülkesinden yasa dışı olarak kaçırılan kültürel obje-

---

8 Frigo, **op.cit.**, 2004, s. 372; Kurt Siehr, "A Special Regime for Cultural Objects in Europe", **Uniform Law Review**, C. 1/2, S. 8, 2003, s. 551-563, s. 555.

9 Frigo, **op.cit.**, 2004, s. 373.

10 Case C-449/93, *Rockfon* (1995), ECR I-4291, para. 28; Case C-236/97, *Skatteministeriet* v. *Codan* (1998), ECR I-8679, para. 28; Case C-257/00, *Nani Givane* v. *Secretary of State for the Home Department* (2003), ECR, para. 37.

11 18.12.2008 tarih, (AT) 116/2009 sayılı Konsey Tüzüğü, **Official Journal of the European Communities**, L 39, 10.2.2009 (*"Council Regulation (EC) 116/2009 of 18 December 2008 on the Export of Cultural Goods"*). Bu Tüzük, kendisinden önceki 9.12.1992 tarih, (AET) 3911/92 sayılı Konsey Tüzüğü, **Official Journal of the European Communities**, L 395, 31.12.1992'yi (*"Council Regulation (EEC) 3911/92 of 9 December 1992 on the Export of Cultural Goods"*) ilga etmiştir.

CamScanner ile tarandı

lerin geri verilmesi hakkındaki 93/7/AET sayılı Yönerge,[12] esasen uygulanabilirliklerini, ilgili uygulama kapsamına giren kültürel obje kategorilerini detaylandıran bir eke dayandırır. Diğer yandan, bu iki düzenlemenin uygulanabilir olduğu hallerde dahi, Antlaşma'nın eski 30'ncu maddesi hariç tutulamaz. Tüzük'ün 1'nci maddesi, bu konuda oldukça açık olup, "kültürel mallar" teriminin Tüzük anlamında "Üye Devletlerin Antlaşma'nın 30'uncu maddesi çerçevesindeki yetkilerine halel getirmeksizin" Ek'te sıralanan kalemlere atıf yapacağını belirtmiştir.[13]

Eski Madde 30 hükmü, Avrupa kanun koyucularının kültürel malın korunması hakkında düzenleme yapmalarına sebep olmamıştır. Gümrük sınırları olmaksızın Birlik içerisinde ulusal kültür politikalarını sürdürmek için düzenlenen yukarıdaki iki belgeye yol açan faktör, 1 Ocak 1993'te işlemeye başlayan Avrupa Tek Pazarı'dır.[14] Zira, 1993 yılında, "malların serbest dolaşımının ... temin edildiği, iç sınırları olmayan bir alan"[15] olan AB tek pazarının kurulması, kültürel mal ticaretine ilişkin endişe uyandırmıştır. İtalya ve tarihi eserlerin bulunduğu diğer devletler, kültürel objelerin yeni tek pazar sistemi çerçevesinde sınırlarından daha kolay götürüleceği konusunda endişe duymuştur. AB Bakanlar Konseyi, buna cevaben, söz konusu Tüzüğü ve Yönerge'yi kabul etmiştir.[16]

2. (AT) 116/2009 sayılı Tüzük

Tüzük, kültürel malların ihracatını önlemek için Topluluğun dış sınırlarında yeknesak kontroller öngörür. Bu kontroller, kültürel malların AB dışındaki bir ülkeye ithal etmek için kaçırıldığı Üye Devlet'in yetkili kültürel ve gümrük makamlarının diğer Üye Devlet'in menfaatlerini dikkate almasını sağlar.[17] Avrupa Komisyonu'nun belirttiği üzere, zira, "söz konusu kontrol-

---

12 15.3.1993 tarih, 93/7/AET sayılı Konsey Yönergesi, **Official Journal of the European Communities**, L 74, 27.3.1993 ("Council Directive of 15 March 1993 on the Return of Cultural Objects Unlawfully Removed from the Territory of a Member State"). Bu Yönerge, 17.2.1997 tarih, 96/100/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Yönergesi, **Official Journal of the European Communities**, L 60, 1.3.1997 ("Directive 96/100/EC of the European Parliament and of the Council of 17 February 1997 amending the Annex to Directive 93/7/EEC on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State") ve 5.6.2001 tarih, 2001/38/AT sayılı Avrupa Parlamentosu ve Konsey Yönergesi, **Official Journal of the European Communities**, L 187, 10.7.2001 ("Directive 2001/38/EC of the European Parliament and of the Council of 5 June 2001 amending Council Directive 93/7/EEC on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State) ile tadil edilmiştir.

13 Frigo, **op.cit.**, 2004, s. 374-375.

14 Siehr, **op.cit.**, 2003, s. 555.

15 15.3.1993 tarih, 93/7/AET sayılı Konsey Yönergesi, **Official Journal of the European Communities**, L 74, 27.3.1993.

16 Park, **op.cit.**, s. 949-950.

17 Frigo, **op.cit.**, 2004, s. 374.

CamScanner ile tarandı

lerin yokluğunda, Topluluk dâhilindeki fiziki sınırlarda kontrolleri ortadan kaldırma, bir Üye Devlet'ten yasa dışı şekilde götürülen bir ulusal servetin başka bir Üye Devlet'in gümrük ofisinde sunulabileceği ve üçüncü bir ülkeye kolayca ihraç edilebileceği anlamına gelirdi." Dolayısıyla, Tüzük'ün amacı ulusal servetlerin kontroller olmaksızın Topluluk toprakları dışına çıkarılmasını önlemektir.[18]

Uygulama kapsamına ilişkin olarak, Tüzük'ün kendi Eki'nde sıralanan kültürel mallar için geçerli olduğuna dikkat edilmelidir. Mallar; arkeolojik objeler, resimler, oymalar, kitaplar, fotoğraflar da dâhil olmak üzere 14 sınıfa ayrılmıştır. Bir maddenin "kültürel obje" olarak nitelendirilmesi için gerekli ölçütler, sınıfa göre değişir ve yaş ve malların asgari mali değerinden oluşmaktadır.

Tüzük, her ne kadar AB Üye Devletlerinde doğrudan uygulanabilir olsa da, az derecede öneme sahiptir. Zira, Tüzük, kültürel malların Topluluğun gümrük bölgesi dışına ihracatı ile ilgilenmekte, ancak Avrupa kültürel servetlerinin Avrupa dışındaki ülkelere ihracatını yasaklamamaktadır. Nitekim, Tüzük, Üye Devletlerin ulusal ihracat yasaklamalarını olduğu gibi kabul eder ve her Üye Devlet'in diğer Üye Devletlerin bu tür kurallarına saygı göstermesini temin eder.[19]

Tüzük'te beş ana kural tespit edilmiştir:

- Kültürel malların Topluluğun gümrük bölgesi dışına ihracatı, bir ihracat izninin ibrazına tabidir (Madde 2, Fıkra 1).
- İlgili kültürel objenin 1 Ocak 1993'te veya bu tarihten sonra yasalara uygun ve kesin olarak bulunduğu Üye Devlet'in yetkili makamları, gerekli ihracat iznini düzenlemeye yetkilidir (Madde 2, Fıkra 2, Bent 1). Zira, Tüzük, Topluluk içerisinde, kültürel objelerin liberal "ihracat cennetlerine" yasa dışı olarak kaçırılmasını önlemeye çalışır.
- İhracat izni, söz konusu kültürel objeler ilgili Üye Devlet'te ulusal servetleri koruyan ulusal mevzuat kapsamına girdiği takdirde, reddedilebilir (Madde 2, Fıkra 2, Bent 3).
- Yetkili makam tarafından düzenlenen ihracat izni, Topluluğun tümünde geçerlidir (Madde 2, Fıkra 3).
- Üye Devletler, Komisyon ile (Madde 3) ve kendi aralarında (Madde 6) işbirliği yapacaktır. Zira, Tüzük, sanatsal, tarihi veya arkeolojik

---

18 Bkz. Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation of Council Regulation/EEC no. 3911/92 on the export of cultural goods and Directive 93/7/EEC on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State (Kısaca "Rapor" olarak anılacaktır), Brüksel, 25.05.2000, COM (2000) 325, s. 3.

19 Siehr, **op.cit.**, 2003, s. 557.

CamScanner ile tarandı

değere sahip ulusal servetlerin ihracatı ile ilgili farklı ulusal politikaları koordine etmeye çalışır.[20]

3. 93/7/AET sayılı Yönerge

Kültürel objelerle ilgili Topluluk politikalarını belirleyen Konsey Yönergesi tüm AB Üye Devletleri ve diğer Avrupa Ekonomik Alanı (AEA) üyeleri[21] tarafından uygulamaya konulmuştur.[22] Dolayısıyla, Yönerge ve bunu uygulamaya koyan ulusal mevzuat, sadece AEA üyeleri arasında geçerlidir. AEA üyesi olmayan bir devlet tarafından açılacak bir iade davasına bu kurallardan ziyade genel kurallar uygulanır. Ancak, AB politikasını üye olmayan devletler ile ilişkilerine de teşmil etmek veya yasa dışı ihraç edilen kültürel objelerin geri kazanılması için aynı veya benzer hukuki çareler öngören uluslararası sözleşmeler onaylamak, her bir AB Üye Devleti'nin[23] kendi yetkisinde ve tasarrufundadır.

Yönerge, bir Üye Devlet'in ülkesinden yasa dışı olarak kaçırılan ulusal servetleri geri vermeye ilişkin mekanizmalar ile bir usul öngörerek Tüzük'ü tamamlamaktadır. Amacı ise, bu tür servetler menşe Üye Devlet'ten yasa dışı şekilde kaçırıldığı zaman bunları Üye Devlet'e iade etmeye ilişkin düzenlemeler öngörmektir.[24] Nitekim, Yönerge'nin 2'nci maddesine göre, bir Üye Devlet'in ülkesinden yasa dışı şekilde kaçırılan kültürel objeler *"bu Yönerge'de öngörülen usule uygun olarak ve burada öngörülen şartlarda iade edilecektir."* Dolayısıyla, Yönerge, 5'nci ve 8'nci maddelerin şartları çerçevesinde, her Üye Devlet'i 1 Ocak 1993'ten sonra yasa dışı şekilde kaçırılan kültürel objeleri menşe Üye Devlet'e iade etmek zorunda bırakır. Böylece, Yönerge ile ilgili iki husus göze çarpmaktadır: İlk olarak, Yönerge, Ortak Pazar'da ulusal gümrük makamlarının sınır kontrolünden ziyade, iade davası detaylarını tespit etmeye dayanır. İkinci olarak, Yönerge, 1 Ocak 1993'te veya bu tarihten sonra yasa dışı şekilde kaçırılan kültürel objeler için geçerli olması nedeniyle, geriye dönük işlemez (Madde 13).[25]

Yönerge, Üye Devletlerin mevzuat hükümleri veya idarî usulleri çerçevesinde "sanatsal, tarihî veya arkeolojik değere sahip ulusal servetler" olarak

---

20 **Ibid.**, s. 557-558.

21 Halihazırda AB Üye Devletleri ile Norveç, İzlanda ve Lihtenştayn'dan oluşmaktadır.

22 Rapor, s. 12.

23 Siehr, **op.cit.**, 2003, s. 557.

24 Rapor, s. 3.

25 Siehr, **op.cit.**, 2003, s. 556; Irini A. Stamatoudi, "The Law and Ethics Deriving from the Partenón Marbles Case", **Web Journal of Current Legal Issues**, 1997, (http://webjcli.ncl.ac.uk/1997/issue2/stamatoudi2.html), (07.03.2011), s. 1-15, s. 11; Kimberly L. Alderman, "The Ethical Trade in Cultural Property: Ethics and Law in the Antiquity Auction Industry", **ILSA Journal of International & Comparative Law**, C. 4, S. 3, 2008, s. 1-22, s. 10.

CamScanner ile tarandı

sınıflandırılan kültürel malları kapsamaktadır. Davacı menşe Üye Devlet'e iade edilecek bu objeler, Madde 1'de tanımlanmıştır. Dolayısıyla, kamu koleksiyonları ve dini kurumların envanterleri dışında, Ek anlamında "kültürel mal" olmayan ulusal servetler, Yönerge'den hariç tutulmuş olup, böylece Antlaşma'nın kurallarına uygun olarak Üye Devletlerin ulusal mevzuatı ile düzenlenmiştir.[26]

Yönerge, kapsamına giren kültürel objelerle ilgili her konuyu da ele almaz. Örneğin, devletler özel hukuku meseleleri, yasa dışı olarak kaçırılan kültürel bir objenin iade edildiği Üye Devlet'e aittir. Ayrıca, Yönerge, yasa dışı kaçırmadan sorumlu kişiye karşı açılacak davalara (Madde 11) ve Üye Devletlerin ulusal hukuk sistemleri çerçevesinde açılabilecek hukuk veya ceza davalarına halel getirmez (Madde 15).[27]

Yasa dışı kaçırma, Yönerge'de, objenin kaçırıldığı ülkede yürürlükte olan kuralların ihlali veya geçici izin koşullarının ihlali olarak tanımlanır (Madde 1, Fıkra 2).

Madde 5 çerçevesinde, Yönerge'yi uygulamaya koyan ulusal mevzuata göre, ülkesinden kültürel objenin yasa dışı şekilde kaçırıldığı Üye Devlet, diğer bir Üye Devlet'in yetkili mahkemesi nezdinde objenin iade edilmesini talep edebilir. Burada, kültürel objenin bulunduğu Üye Devlet, ulusal kültürel objelerin kaçırılmasını yasaklayan devletler genel hukukunu uygulayacaktır.[28] Yönerge'ye ilaveten, AB'de sanatsal eserlerin ithalatını düzenleyen ulusal kanunlar da tarihi eser ticaretine daha fazla sınırlama getirebilir. Örneğin, Birleşik Krallık Aralık 2003'te Kültürel Obje Ticareti Kanunu'nu[29] kabul etmiştir. Bu kanun, 2003'ten sonra yasa dışı kaçırılan bir objeyi bilerek satmayı yasa dışı addetmektedir.[30]

Komisyon'un 1993-1999 dönemini kapsayan Rapor'una göre, Yönerge Madde 5 çerçevesinde bir objenin iadesini teminen sadece bir dava bildirilmiştir. Bu dava, Londra'daki Yüksek Mahkeme nezdinde Finlandiya tarafından açılmıştır. Ancak, iade bir mahkeme kararı ile sağlanmamıştır. Zira, İngiliz mahkemesi bir karar vermeden önce, iyiniyetli zilyet ile Fin makamları arasında bir dostane çözüme varılmıştır. Beş durumda, objeler Yönerge ile öngörülen hukuki usule başvurmaksızın, gönüllü olarak iade edilmiş ve on üç durumda, menşe Üye Devletler ülkelerinden yasa dışı şekilde kaçırılan

---

26 Siehr, **op.cit.**, 2003, s. 556; Frigo, **op.cit.**, 2004, s. 375; Alderman, **op.cit.**, 2008, s. 10.

27 Siehr, **op.cit.**, 2003, s. 556.

28 Ibid.

29 Bkz. Dealing in Cultural Objects Act, 2003, ch. 27 (Eng.), (http://www.opsi.gov.uk/Acts/acts2003/ukpga_20030027_en_1), (07.03.2011).

30 Alderman, **op.cit.**, 2008, s. 10.

CamScanner ile tarandı

objelerin bulunmasından haberdar edilmiştir. Bu durumların hiçbiri davaya konu olmamıştır.[31]

Komisyon'un 1999-2003 dönemini kapsayan İkinci Raporu'na göre, bu dönemde Madde 5 çerçevesinde Üye Devletler tarafından üç iade davası açılmıştır. Bunlardan ikisi Yunanistan tarafından Almanya aleyhinde, birisi ise Fransa tarafından Belçika aleyhinde açılmıştır. Yine beş durumda, objeler Yönerge ile öngörülen hukuki usule başvurmaksızın, gönüllü olarak iade edilmiştir. Dokuz durumda, menşe Üye Devletler ülkelerinden yasa dışı şekilde kaçırılan objelerin bulunmasından haberdar edilmiştir. Bunlardan birinde, bildirim sonucunda, mal gönüllü olarak Portekiz'e iade edilmiş, başka bir durumda ise Yunanistan'dan Fransa'ya kaçırılan mal üzerine satış yasağı konmuştur.[32]

Komisyon'un 2004-2007 dönemini kapsayan Üçüncü Raporu'na göre ise, söz konusu dönemde Madde 5 uyarınca kültürel objelerin iadesine ilişkin sekiz dava açılmıştır. Bunlardan ilki Yunanistan tarafından Almanya aleyhinde, ikincisi Yunanistan tarafından Birleşik Krallık aleyhinde, üçüncüsü İtalya tarafından Avusturya aleyhinde, dördüncüsü Çek Cumhuriyeti tarafından Almanya aleyhinde, kalan dördünün hepsi ise Çek Cumhuriyeti tarafından Avusturya aleyhinde açılmıştır. Çek Cumhuriyeti tarafından Avusturya aleyhinde açılan dava sonucunda, dava konusu "Madonna of Cholina" heykelinin 2007'den sonra iadesine, Yunanistan tarafından Almanya aleyhinde açılan dava sonucunda ise dava konusu 90 antik eserin 2009'da iadesine karar verilmiştir. On üç durumda, objeler Yönerge'nin öngördüğü hukuki usule başvurmaksızın iade edilmiştir. On yedi durumda, menşe Üye Devletler ülkelerinden yasa dışı şekilde kaçırılan objelerin bulunmasından haberdar edilmiştir. Bildirim sonucunda, bunlardan üçünde objeler dostane çözüm yoluyla, ikisinde ise dava sonucunda iade gerçekleşmiştir.[33]

Üye Devletlere göre, Yönerge çerçevesinde açılan dava sayısının az olmasında iki neden rol oynamaktadır. İlk neden, Yönerge'nin kapsamıdır. Zira, Yönerge, sadece 1 Ocak 1993'ten sonra yasa dışı kaçırılan ve Ek'te sıralanan obje kategorilerinden birine ait veya bir kamu koleksiyonunun veya bir dini listenin bölünmez parçasını oluşturan ulusal servetleri kapsamaktadır. İkinci neden, iade davasına ilişkin hak düşürücü süredir. Zira, Madde 7'ye

---

31 Rapor, s. 14, 22, 23.

32 Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the application of Council Directive 93/7/EEC on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State, Brüksel, 21.12.2005, COM (2005) 675, s. 8, 11, 12.

33 Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the application of Council Directive 93/7/EEC on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State, Brüksel, 30.7.2009, COM (2009) 408, s. 10-13.

CamScanner ile tarandı

göre, Üye Devlet'in objenin bulunduğu yeri ve malikinin veya zilyedinin kimliğini öğrendiği tarihten itibaren bir yıl sonra dava açılamaz. Bu nedenlerle, bazı Üye Devletler, kültürel objelerin iadesi için UNESCO Sözleşmesi gibi diğer hukuki çareleri kullanmayı tercih ettiklerini belirtmiştir.[34]

II. Uluslararası Sözleşmeler

1. Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültürel Varlıkların Korunmasına Dair Lahey Sözleşmesi

Silahlı çatışma halinde kültürel varlıkların korunması hakkındaki en bilinen ve en yaygın destek gören uluslararası sözleşme, Silahlı Bir Çatışma Halinde Kültürel Varlıkların Korunmasına Dair Lahey Sözleşmesi'dir.[35] 14 Mayıs 1954'te Lahey'de akdedilmiş olan Sözleşme, 7 Ağustos 1956 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 07.03.2011 tarihi itibariyle 123 devletin taraf olduğu[36] Sözleşme'ye ülkemiz de 1965 yılından beri taraftır.[37]

1954 tarihli Lahey Sözleşmesi, kendisinden önceki 1899 ve 1907 tarihli Lahey Sözleşmelerini takip etmektedir. Söz konusu iki sözleşme, savaş zamanlarında gerekli olmadıkça düşman varlıklarının imhasını yasaklamıştır. 1954 tarihli Lahey Sözleşmesi'nin amacı ise, daha özel olarak, silahlı çatışma sırasında bir milletin kültürel varlıklarını korumaktır. Nitekim, Sözleşme'nin Dibace'sine göre, "herhangi bir halka ait kültürel varlıklara verilen zarar, tüm insanlığın kültürel mirasına verilen zarar anlamına gelir." Lahey Sözleşmesi'nin önemi, devletler arasında ilk defa geniş bir tanıma ve oydaşma tesis etmesidir. Her devlet, kültürel servetlerini dünyanın tamamının veya en azından bir kısmının kamu yararı için elinde tutar ve idare eder. Ayrıca, bu Sözleşme, kültürel varlıkların savaşın üzerinde olması gerektiğine ve savaş zamanları veya silahlı çatışmalar sırasında bu servetleri korumak için özel çabalar gösterilmesi gerektiğine ilişkin genel ilkeleri teyit eder.[38]

---

34 **Ibid.**, s. 8.

35 Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954. Sözleşme metni için bkz. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, (07.03.2011).

36 Bkz. http://portal.unesco.org/la/convention.asp?KO=13637&language=E&order=alpha, (07.03.2011).

37 Bkz. RG. 10.4.1965, S. 11976.

38 Chia Chia Lu, **Legal Issues Regarding Antique Trade**, National Yunlin University of Science and Technology, Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, 2005, (www. yuntech. edu.tw), (07.03.2011), s. 28-29.

CamScanner ile tarandı

2. Kültürel Varlıkların Kanunsuz İthal, İhraç ve Mülkiyet Transferlerinin Önlenmesi ve Yasaklanması için Alınacak Tedbirlerle İlgili UNESCO Sözleşmesi

Sanat ve sanatın korunması ile ilgili en önemli uluslararası düzenleme, UNESCO'nun[39] Kültürel Varlıkların Yasa Dışı İthalatının, İhracatının ve El Değiştirmesinin Yasaklanması Hakkında Sözleşme'de[40] biçimlenen çalışmasından doğmuştur. 14 Kasım 1970'te Paris'te akdedilmiş olan Sözleşme, 24 Nisan 1972 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 07.03.2011 tarihi itibariyle 120 devletin taraf olduğu[41] Sözleşme'ye, ülkemiz de 1980 yılından beri taraftır.[42] Sözleşme, sadece İngiltere ve ABD'yi de içeren geniş kapsama alanı nedeniyle değil, ayrıca sırf tavsiyelerden ziyade karşılıklı ve bağlayıcı yükümlülükler öngörmesi nedeniyle de bu alandaki başlıca uluslararası belgedir.[43] Amacı ise, yasa dışı ihraç edilen kültürel varlıkların iadesinde uluslararası işbirliğini teşvik etmektir.[44]

Sözleşme'de kültürel varlık, "dini veya laik nedenlerle, her Devlet tarafından arkeoloji, tarih öncesi, tarih, edebiyat, sanat veya bilim için önemli olduğu özel olarak belirlenen varlık" şeklinde tanımlanır. Bu tanım, kültürel varlığın, bir ulusun kültürel mirasının parçası olduğu görüşüne dayanmaktadır. Söz konusu görüşün karşısında, kültürel varlıkları ortak bir insan kültürünün objeleri olarak değerlendiren kültürel enternasyonalist anlayış bulunmaktadır.[45]

Kültürel varlıkları ve ulusal mirası tanımlayan giriş maddelerinden sonra, en esaslı hükümler Madde 7'de ve Madde 9'da yer almaktadır. Madde 7, genel olarak, çalınan kültürel varlıkların ithalatının yasaklanması ile tazmin ve iadeye ilişkin usuller ile ilgilidir. Madde 7/b/i, Taraf Devletlerin "bir müzeden veya bir dini veya laik resmi anıt veya benzeri kurumdan çalınan kültürel varlıkların ithalatını" yasaklayacağını öngörür. Bu hükümde "ticarete konu olamayan" objeler kavramı yer almaktadır. Madde 7/b/ii ise, Sözleşme'nin Taraflarının, menşe devletin talebi üzerine, bu tür kültürel varlıkları iade ve tazmin etmek için uygun önlemleri almayı üstleneceğini öngörür.

---

39 Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü.

40 Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property. Sözleşme metni için bkz. http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13039&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html, (07.03.2011).

41 Bkz. http://portal.unesco.org/la/convention.asp?KO=13039&language=E, (07.03.2011).

42 Bkz. RG. 06.01.1980, S. 16861.

43 Clare McAndrew ve John O'Hagan, "Export Restrictions, Tax Incentives and the National Artistic Patrimony", **Trinity Economic Paper Series**, S. 6, 2000, s. 1-30, s. 1-30, s. 16.

44 Park, **op.cit.**, 2002, s. 947.

45 **Ibid.**, s. 933-934.

CamScanner ile tarandı

Bunun istisnası olarak, davacı devletin iyiniyetli bir alıcıya veya geçerli bir mülkiyet hakkına sahip bir kişiye adil tazminat ödeyeceğini öngörür.[46] Madde 9, bir ulusun mirası veya önemli sanat kategorisi, ciddi bir yağmalama ve yasa dışı nakil tehlikesi altında olduğu takdirde çok taraflı eylem çağrısında bulunur.[47] UNESCO Sözleşmesi'nde zamanaşımı hakkında herhangi bir hüküm yer almamaktadır.[48]

Sözleşme sanatsal mirası koruma konusunda ciddi bir uluslararası çabayı temsil etmektedir. Ancak, birçok devlet ithal edebilecekleri varlıklarla ilgili olarak diğer devletlerin ihracat kanunlarını uygulamak konusunda tereddüt etmektedir. Ayrıca, Sözleşme'de kullanılan dil, geniş ve muğlak olup, etkili mevzuat için açık bir dil gereklidir. Nitekim, bazı muğlak ve belirsiz cümleler nedeniyle, Sözleşme'nin taraflarından ne istediği ve nelerin an hüküm olduğu konusunda Taraf Devletler arasında zıt görüşler bulunmaktadır. Bu belirsizlik, bazı alanlarda uygulamada yeknesaklık eksikliğine yol açmıştır. Sonuç olarak, ABD ve İngiltere gibi ülkeler yükümlülükleri ile ilgili daha minimalist bir yaklaşım benimseyerek, yükümlülüklerini çalınan varlıklarla sınırlamıştır. Örneğin, müzelerin çalınan objeleri elde etmesini önleyen Madde 7/a ile ilgili olarak, ABD bu hükmü sadece politikaları Federal Hükümet'in kontrolüne tabi olan müzeler için geçerli olduğu şeklinde yorumlamış, böylece birçok müzeyi şeklen muaf tutmuştur.[49]

Sözleşme'nin diğer zayıf tarafları arasında, sadece müzeler, resmi anıtlar veya benzeri kurumlarla sınırlı koruma kapsamı olması, resmi uyuşmazlık çözüm usullerinin yokluğu, her devlet için farklı kültürel varlık tanımları olması ve hem ithal eden hem ihraç eden devletler için sadece Sözleşme şeklen yürürlüğe girdikten sonra ortaya çıkan durumlara uygulanabilir olması sayılabilir. Son olarak, Sözleşme, tazminat davalarında iyiniyetli alıcının durumu gibi önemli bir mesele için herhangi bir çözüm getirmemiştir.[50]

3. Çalınan veya Yasa Dışı İhraç Edilen Kültürel Objeler Hakkında UNIDROIT Sözleşmesi

1980'lerde, UNESCO Sözleşmesi'nin zayıf taraflarının farkına vararak, "UNESCO", Özel Hukukun Birleştirilmesine İlişkin Uluslararası Enstitü'nün ("UNIDROIT") hem sanat ithal eden hem de sanatsal yönden zengin ülkeler tarafından kabul edilebilecek yeni bir çerçeve sunacağı ümit edilen bir sözleşme hazırlamasını talep etmiştir. Her ne kadar hazırlama süreci

---

46
47 Stamatoudi, **op.cit.**, 1997, s. 6,11,12; McAndrew ve O'Hagan, **op.cit.**, 2000, s. 16.
48 McAndrew ve O'Halagan, **op.cit.**, 2000, s. 16.
49 Stamatoudi, **op.cit.**, 1997, s. 11.
50 McAndrew ve O'Hagan, **op.cit.**, 2000, s. 17; Alderman, **op.cit.**, 2008, s. 6.
Park, **op.cit.**, 2002, s. 947-948.

CamScanner ile tarandı

1988'de başlamış ise de, UNIDROIT Sözleşmesi[51] 1995'te Roma'da düzenlenen bir Diplomatik Konferans'a kadar nihai hale getirilememiştir.[52] Böylece, 24 Haziran 1995'te Roma'da akdedilmiş olan Sözleşme, 1 Temmuz 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 07.03.2011 tarihi itibariyle, 31 devletin taraf olduğu[53] Sözleşme'ye, ülkemiz henüz taraf olmamıştır.

UNESCO Sözleşmesi, yasa dışı ticareti önlemek ve kültürel objelerin iadesi hakkındaki işbirliğini desteklemek için devletler arasında stratejiler yaratırken, UNIDROIT Sözleşmesi, gerçek kişi maliklerin kendilerinden çalınan kültürel objenin bulunduğu başka bir ülkenin mahkemeleri huzuruna doğrudan çıkabilmesini sağlar. Ayrıca, devletlerin yasa dışı ihraç edilmiş belirli kategorilere ait önemli kültürel objeler için bu tür bir ülkenin mahkemelerinde dava açmalarına imkan verir.[54] Ancak, zamanaşımı ile ilgili herhangi bir hükme yer verilmemiştir.[55]

Sarih hükümleriyle, Sözleşme, hiçbir şekilde bir taraf devletin çalınan veya yasa dışı ihraç edilen kültürel objelerin iadesine veya tazminine Sözleşme ile öngörülenden daha uygun kurallar uygulamasına engel olmaz (Fasıl 4, Madde 9/1). Dolayısıyla, UNIDROIT Sözleşmesi'ne uymak, örf ve adet hukuku *("common law")* ülkelerinde mağdurların haklarını azaltmaz. Zira, bu ülkelerin ulusal hukuk sistemlerindeki, iyiniyetli bir alıcının dahil hiç kimsenin çalınmış malın mülkiyet sahibi olamayacağına dair kural, UNIDROIT Sözleşmesi ile ortadan kaldırılmamıştır.[56] Gerçekten, Sözleşme'nin Dibace'sinde, "bazı devletlerde iadeyi ve tazmini gerçekleştirmek için gereken, tazminat gibi hukuki çarelerin öngörülmesinin, bunların diğer devletlerde de kabul edilmesi gerektiği anlamına" gelmediği açıkça belirtilmiştir.

Fasıl II, Madde 3/1, çalınmış olan bir kültürel objenin zilyedinin bunu iade etmesi gerektiğini belirtir. Hüküm, her ne kadar basit gibi gözükse de, iyiniyetli alıcıyı gerçek malik karşısında koruyan ve iadeyi oldukça sorunlu hale getiren Kara Avrupası ülkelerindeki temel ilkeyi tersine çevirdiği için, oldukça önemlidir.[57]

---

51 *UNIDROIT Convention on Stolen or Illegally Exported Cultural Objects.* Sözleşme metni için bkz. http://www.unidroit.org/english/conventions/1995culturalproperty/1995culturalproperty-e.pdf, (07.03.2011).

52 Lawrence M. Kaye, "Limitations of Provenance and Cultural Property", **International Legal Practitioner**, C. 25, S. 11, 2000, s. 11-15, s. 13.

53 Bkz. http://www.unidroit.org/english/implement/i-95.pdf, (07.03.2011).

54 René Teijgeler, "Preserving Cultural Heritage In Times of Conflict", G.E. Gorman-Sydney J. Shep (ed.), **Preservation Management for Libraries, Archives and Museums**, Londra, Facet Publishing, 2006, içinde, s. 133-165, s. 140-141.

55 Stamatoudi, **op.cit.**, 1997, s. 11.

56 Kaye, **op.cit.**, 2000, s. 13-14.

57 Stamatoudi, **op.cit.**, 1997, s. 11; Kaye, **op.cit.**, 2000, s. 14.

CamScanner ile tarandı

Madde 3/2, yasa dışı kazıyıp ortaya çıkarılan objelerle ilgilidir. Hüküm, bu tür objelerin kazıldığı yabancı devletin kanunlarıyla tutarlı ise, çalınmış addedileceğini öngörür. Arkeolojik servetlere sahip birçok yabancı devlet, keşfedilmemiş objelerin yasa dışı kazılmasını hırsızlık olarak gördüğü için, bu tür objelerin mülkiyet hakkının devlete ait olduğu ve dolayısıyla devletten çalındığı addedilir.[58]

UNESCO Sözleşmesi'ne benzer şekilde, Madde 3/3 ve Madde 6/1 de iyiniyetli alıcıya adil tazminat hakkı öngörmüştür.

Yasa dışı ihraç edilmiş kültürel objelere ilişkin olarak, Madde 5/1'de "bir Taraf Devlet'in başka bir Taraf Devlet'in mahkemesinden veya diğer yetkili makamından kendi ülkesinden yasa dışı ihraç edilen bir kültürel objenin iadesine karar vermesini talep" edebileceğini öngörür.

Son olarak, ilk defa bir ülkeyi UNESCO Sözleşmesi'nde olduğu gibi ek anlaşmalara katılmaya gerek olmaksızın, başka bir ülkenin yasa dışı ihraç yasaklarını uygulamaya zorlayacak olan Fasıl III bulunmaktadır. "Yasa dışı ihraç edilen" ibaresi, Fasıl I Madde 1/b'de "bir taraf devletin kültürel mirasını koruma amacıyla kültürel objelerin ihracatını düzenleyen hukukuna aykırı olarak ülkesinden kaçırılan" olarak tanımlanmıştır. Fasıl III, ABD'nin çekimser olmasındaki ana nedendir. Ancak, Madde 5/3, objenin korunmasına, durumuna veya kültürel objelerin iadesine ilişkin bir test tesis eder ve bu hüküm, ithalatı yasaklanacak objelerin kapsamını sınırlamaktadır.[59]

Bu Sözleşme'ye, antika ticaret sektörü tarafından yoğun şekilde karşı çıkılmıştır. Zira, özellikle sanat eseri tüccarları ispat yükünün sigortalı üzerinde olması nedeniyle endişe duymaktadırlar. Bu nedenle, sanat eserlerinin satıldığı birçok pazar devleti Sözleşme'yi imzalamak konusunda tereddüt etmektedir.[60]

Sonuç

Kültürel alanda, AB, kültürel objelerin AB içinde ihracatına ve iadesine yönelik bir Avrupa ortak tutumu saptama sonucu doğuran Konsey Tüzüğü ve Konsey Yönergesi ile, kültürel mirasın hukuki korunmasını uyumlaştırmak için hukuki girişimlerde bulunmuştur. Ancak, eski AT Antlaşması Madde 151 ile serbest dolaşım hükümleri nedeniyle, AB Üye Devletlerinin iç politikaları bakımından benimsemeleri için açık bir politika şablonu bulunmamaktadır.[61]

---

58 Kaye, **op.cit.**, 2000, s. 14.
59 **Ibid.**
60 Teijgeler, **op.cit.**, 2006, s. 141.
61 Chatzidi, **op.cit.**, 2009, s. 4.

CamScanner ile tarandı

Uluslararası sözleşmeler ise birbirlerine benzemektedir. Örneğin, uluslararası sözleşmelerin hepsi kültürel objelerin menşe ülkeye iade edilmesini sağlar. Bütün sözleşmeler ile Yönerge ve Tüzük, yürürlüğe girmelerinden önceki iddiaları kapsamamaktadır. Hem UNESCO Sözleşmesi'nde hem de UNIDROIT Sözleşmesi'nde zamanaşımı hakkında herhangi bir hüküm yer almamaktadır. UNESCO Sözleşmesi madde 7/b/ii, 93/7/AET sayılı Yönerge madde 2'de öngörülen yükümlülüğü desteklemektedir. Sözleşme'nin bu maddesinde iyiniyetli alıcı için getirilen çözümün benzeri UNIDROIT Sözleşmesi'nde de yer almaktadır.[62] Ancak, sözleşmelerin aralarında birtakım farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, 1970 tarihli UNESCO Sözleşmesi münhasıran bir ulus-devlet ile kültürel varlıkları arasındaki ilişkiye odaklanırken, kültürel varlıklar alanındaki en yeni uluslararası sözleşme olan UNIDROIT Sözleşmesi yerli gruplar ve bireyler gibi devlet dışı varlıkların iddialarına izin verir.[63]

Yasa dışı kültürel varlık ticaretini frenlemek için daha genel bir çaba olan UNESCO Sözleşmesi daha geniş bir başarıya sahiptir. Zira, ABD ve İngiltere gibi pazar devletleri, Sözleşme'nin 120 taraf devleti arasında yer almaktadır.[64] Pazar devletlerinin uluslararası sözleşmelere taraf olması, Türkiye gibi menşe devletlerin zamanında kaybettikleri tarihi eserlerini geri almaları bakımından önem arz etmektedir. Aksi takdirde, tüm çabalarına rağmen, bu değerli eserlere sahip ülkelerin iadeyi sağlamaları mümkün olmayacaktır.

62 Stamatoudi, **op.cit.**, 1997, s. 10-12.

63 **Ibid.**, s. 11; Tanya Evelyn George, "Using Customary International Law To Identify 'Fetishistic' Claims to Cultural Property", **New York University Law Review**, C. 80, 2005, s. 1207-1235, s. 1218.

64 Alderman, **op.cit.**, 2008, s. 6.

CamScanner ile tarandı

Kaynakça

Alderman, Kimberly L., "The Ethical Trade in Cultural Property: Ethics and Law in the Antiquity Auction Industry", **ILSA Journal of International & Comparative Law**, C. 4, S. 3, 2008, s. 1-22.

Chatzidi, Sofia, "British Policy versus Greek Policy for Regulating the Illegal Trade of Antiquities: Convergence or Divergence?", **Greek Politics Specialist Group Working Papers**, S. 2, 2009, (http://www.gpsg.org.uk/docs/GPSG_Working_Paper_02.pdf), s. 1-22.

Frigo, Manlio, "Cultural property v. cultural heritage: A 'battle of concepts' in international law?", **International Review of the Red Cross**, C. 86. S. 854, 2004, s. 367-378.

George, Tanya Evelyn, "Using Customary International Law To Identify 'Fetishistic' Claims to Cultural Property", **New York University Law Review**, C. 80, 2005, s. 1207-1235.

Lu, Chia Chia, **Legal Issues Regarding Antique Trade**, National Yunlin University of Science and Technology, Yayımlanmamış Yükseklisans Tezi, 2005, (www.yuntech.edu.tw).

Kaye, Lawrence M., "Limitations of Provenance and Cultural Property", **International Legal Practitioner**, C. 25, S. 11, 2000, s. 11-15.

McAndrew, Clare ve O'Hagan, John, "Export Restrictions, Tax Incentives and the National Artistic Patrimony", **Trinity Economic Paper Series**, S. 6, 2000, s. 1-30, s. 1-30.

Merryman, John Henry, "Cultural Property, International Trade and Human Rights", **Cardozo Arts & Entertainment**, C. 19, 2001, s. 51-67.

Park, Sue J., "The Cultural Property Regime in Italy: An Industrialized Source Nation's Difficulties in Retaining and Recovering its Antiquities", **University of Pennsylvania Journal of International Economic Law**, C. 23, S. 4, 2002, s. 931-954.

Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the implementation of Council Regulation/EEC no. 3911/92 on the export of cultural goods and Directive 93/7/EEC on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State, Brüksel, 25.05.2000, COM (2000) 325.

Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the application of Council Directive 93/7/EEC on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State, Brüksel, 21.12.2005, COM (2005) 675.

Report from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee on the application of Council

CamScanner ile tarandı

Directive 93/7/EEC on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State, Brüksel, 30.7.2009, COM (2009) 408.

Siehr, K., "A Special Regime for Cultural Objects in Europe", **Uniform Law Review**, C. 1/2, S. 8, 2003, s. 551-563.

Stamatoudi, Irini A., "The Law and Ethics Deriving from the Partenón Marbles Case", **Web Journal of Current Legal Issues**, 1997, (http://webjcli.ncl.ac.uk/1997/issue2/stamatoudi2.html), s. 1-15.

Teijgeler, René, "Preserving Cultural Heritage In Times of Conflict", G.E. Gorman-Sydney J. Shep (ed.), **Preservation Management for Libraries, Archives and Museums**, Londra, Facet Publishing, 2006, içinde, s. 133-165.

CamScanner ile tarandı

PROF. DR. TUĞRUL ARAT'A ARMAĞAN

340.02 ARA 2012

A.Ü.H.F. KÜTÜPHANESİ
129447 340.02

ANKARA 2012

CamScanner ile tarandı

ÖDEMELİ İSTEME VE GENEL DAĞITIM

YETKİN Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş.
Strasburg Caddesi No: 31/A
06430 Sıhhiye / ANKARA
Tel : 0 (312) 231 42 34 (35) – 232 03 43 Faks: 229 87 85
e-mail: yetkin@yetkin.com.tr http://www.yetkin.com.tr
Yayınevi Sertifika No: 13974

Yayın Kodu: ISBN 978-975-464-642-9

© Yetkin Yayınları 2012

Dizgi: YETKİN Elektronik Yayımcılık Sistemleri
Baskı: YETKİN BASIMEVİ
Kâzım Karabekir Caddesi No: 95/7-8-10
Tel: 0 (312) 341 00 06 06060 ANKARA
Matbaa Sertifika No: 13989

CamScanner ile tarandı